

TOPLUMU ÇÜRÜTEN ZULÜM; KUL HAKKI

İslâm'ın üzerinde hassasiyetle durduğu temel kavramlardan birisi hak kavramıdır. İslâm, bütün canlılara ait hakları ayrıntılı bir şekilde tespit ve tarif edip sınırlarını belirledikten sonra her bir hak sahibine hakkının verilmesini emretmiş; hak ihlali anlamına gelecek her türlü davranışı da yasaklamıştır. Bu hakların başında kul hakkı gelmektedir. Nitekim Allah Teâlâ insanoğlunu en güzel biçimde yaratmış ve mükerrem kılmıştır (el-İsrâ 17/70; et-Tîn 95/4). Bundan dolayı İslâm'da ırkı, rengi, cinsiyeti, dili, dini, konumu ne olursa olsun insanların hakları dikkate alınmış ve gözetilmiştir.

Resûlullah (s.a.s.) veda hutbesinde; **“Ey insanlar! Sizin canlarınız, mallarınız ırz ve namuslarınız, Rabbinize kavuşuncaya kadar dokunulmazdır.”** (Buharî, Hac, 132 [1739, 1741]) buyurmuş; **“kul haklarını ihlal eden kişinin ahirette hüsrana uğrayacağını”** haber vermiştir (bkz. Müslim, Birr, 59 [2581]). Dolayısıyla İslâm'da kul haklarına riâyet, İslâm'ı anlama ve özümseme göstergelerinden olup dünya ve ahiret saadetine ulaştıran temel vesilelerden birisidir.

Kul hakkı ihlali durumunda; haksızlığın gecikmeden giderilmesi, hak sahibi ile helalleşilmesi ve bu günahı tövbe istiğfar edilmesi gerekir.

Müslüman, kul haklarına son derece titizlik göstermelidir. Bilerek veya bilmeyerek başkalarının hakkını üzerine geçiren kimse o hakkı dünyada ödemek ve helalleşmek suretiyle kendisini kurtarmaya çalışmalıdır. Bu fani hayatın son bulacağını, gerçek hayat dediğimiz ahiret hayatının başlayacağını ve herkesin dünyadaki hayatından hesaba çekileceğini hatırimızdan çıkarmamamız gerekir.

“Hakk” Nedir?

Kur'an'da, hadislerde ve diğer İslâmî kaynaklarda hak kelimesi **“korunması, gözetilmesi ya da sahibine ödenmesi gerekli olan maddi veya manevi imkan, pay, eşya ve menfaatler; görev, sorumluluk, borç”** gibi anlamlarda da kullanılmıştır.

Kul hakları; “İnsanların canları, bedenleri, ırz ve namusları, mânevî şahsiyetleri, makam ve mevkileri, dinî inanç ve yaşayışları gibi konulardaki kişilik haklarıyla mallarına ve aile fertlerine ilişkin haklarından” oluşmaktadır.

Zulüm; Sözlükte **“bir şeyi ona ait olmayan yere koymak”** anlamındaki zulüm (zulm) din, ahlâk, hukuk gibi alanlarda terim olarak **“belirlenmiş sınırları çiğneme, haktan bâtila sapma, kendi hak alanının dışına çıkıp başkasını zarara sokma, rızasını almadan birinin mülkü üzerinde tasarrufta bulunma, zorbalık”**, özellikle de **“güç ve otorite sahiplerinin sergilediği haksız ve adaletsiz uygulama”** gibi anlamlarda kullanılır.

Kul Hakkının Önemi

وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَا إِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ أَمْوَالِ النَّاسِ بِالْإِثْمِ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Bile bile, insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hakimlere (idarecilere veya mahkeme hakimlerine rüşvet olarak) vermeyin. (Bakara, 2/188.)

Yüce dinimiz hak ve hukuka büyük önem vermiş, bizleri zulümden uzak durmaya çağırmıştır. Zulüm işleyenlerin cezasız kalmayacağını Kur'an'ı Kerim'de şu ayeti kerime bizlere ifade etmektedir.

وَلَا تَحْسِبَنَّ اللَّهُ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخَّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ

‘(Ey Peygamberim)Sakin, Allah’ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma. Ancak Allah onları cezalandırmayı, korkudan gözlerin dışarıya fırlayacağı bir güne erteliyor’(İbrahim suresi 14/42)

Allah’u Teala’ya yerde ve göklerde hiçbir şey gizli değildir. Hepsi Allah’ın bilgisindedir. Kimin ne yaptığını ve hatta içinde neyi sakladığını bilir, ancak onların cezalandırılmasını dilediği zamana kadar erteler, fakat ihmal etmez. Hak ve hukuklara dikkat etmeyenlerin karşılığını göreceğini, zulüm den sakınanların da karşılığını göreceğini şu ayeti kerimelerle daha iyi anlıyoruz.

(فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ (٧) وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ (٨))

Kim zerre kadar hayır işlerse onu görür. Ve kim zerre kadar şer işlerse onu görür (Zilzal 99/7-8)

Bu ayetler de anlaşılacağı gibi insan mutlaka yaptığının karşılığını görecektir. Yani hesap vermemek gibi kaçmak gibi bir ihtimal asla olmayacaktır.

Görülecek olan hesabın ne kadar hassas olacağını şu hadisi şerif bizlere göstermektedir.

Ebu Hüreyre (ra)’den rivayet edildiğine göre Rasulullah (sallallahu aleyhi vesellem) şöyle buyurmuştur: **“Kıyamet günü haklar sahiplerine mutlaka verilecektir. Hatta boynuzsuz koyun için boynuzlu koyun kısas edilip hakkı alınacaktır.”** (Müslim, Birr 60. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyâmet 2)

Kıyamet günü hakların sahiplerine verilmesi, dünya hayatında insanlara zulmedenlerle, başkalarının haklarını gasp edenlerin cezalandırılması, mazlum ve suçsuzların ise mükafata nail olmasıyla sağlanacaktır. Hayvanların bile hak ve zulüm hesabı görülecekken insanların hesaptan kurtulmaları akla bile gelmemelidir.

O halde kimseye haksızlık etmeyelim. Kimsenin malını, mülkünü haksızlıkla yemeyelim. Kimseye kötü söz söylemeyelim. Kimsenin namusuna şerefine gizli hallerine saldırıp açığa çıkarmayalım. Kul hakkıyla Allah’ın huzuruna çıkmayalım.

*Ebû Hüreyre(ra)’den rivayet edildiğine göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Müflis kimdir, biliyor musunuz?” diye sordu. Ashâb:- Bizim aramızda müflis, parası va malı olmayan kimsedir, dediler. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnâd ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir” buyurdular. (Müslim, Birr 59. Ayrıca bk. Tirmizî, Kıyamet 2)

*Yine Ebû Hüreyre(ra)’den rivayet edildiğine göre, Peygamber Efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Kim din kardeşinin(ırzı, namusu) şeref, onur ve haysiyetine veya malına yönelik bir haksızlık yapmışsa altın ve gümüşün fayda vermeyeceği kıyamet günü gelmeden önce o kimseyle helalleşsin. Aksi takdirde yaptığı zulüm miktarınca sevaplarından alınarak hak sahibine verilir. Şâyet sevabı yoksa hakkına girdiği (kendisine zulüm yaptığı)kişinin günahlarından alınarak kendisine yüklenir” ((bkz. Buhârî, Mezâlim, 10 [2449]).)

Bu dünyada nasıl para (altın, euro, dolar, türk lirası) geçiyorsa ahirette de yapılan ameller geçerli olacaktır. Yani haklar amellerle ödenecektir.

Dolayısıyla zar zor biriktirdiğimiz salih amellerimizi, zulüm ve haksızlıkla yitirmeyelim, sahip çıkalım. Nasıl ki dünya az birikim yapan bir o birikimi değerlendirmek bir yatırıma dönüştürmek isterse, bizler de Salih amellerimizi cennetle sonlandırmalıyız. Bunun içindir ki asla kardeşlerimizin canına, malına, şeref ve ırzına saldırmayalım.

*Her yönüyle bize örnek olan, yaşayan Kur’an Hz. Peygamberimiz (s.a.v.) hayatının son günlerinde hastalığı esnasında mescitte minbere çıkarak **“Ey insanlar! Belki yakında aranızdan ayrılacağım. Allah’ın**

huzuruna kul hakkı ile gitmekten daha ağır bir şey yoktur. Kimin bende bir alacağı varsa işte malım gelsin alsın. Kime yanlışlıkla veya kasten vurmuşsam işte sırtım gelsin vursun. Bu konuda asla çekinmeyin. Şunu bilin ki, içinde bana en sevimli olan bende olan hakkını alan veya bana hakkını helal eden kişidir” [İbn Sa’d, Tabakât, II, 255.] buyurmuş, bu davranışıyla bizlere ayrıca toplum huzurunda kul hakkından helalleşmenin örnekliğini göstermiştir.

Mallarla ilgili kul hakkı ihlali durumunda; mevcutsa söz konusu malın kendisi, yoksa bedeli hak sahibine verilmelidir. Hak sahibinin hayatta olmaması hâlinde ise mirasçılara teslim edilmelidir. Malın sahibi bilinmiyor veya kendisine ulaşmak mümkün olmuyorsa söz konusu mal veya bedeli hak sahibi adına fakirlere ya da hayır kurumlarına verilmelidir. Ayrıca yapılan bu hatadan dolayı samimi bir şekilde tövbe edip Allah’tan af ve mağfiret dilenmelidir.

Kıymetli müminler!

İnsanların birtakım dokunulmaz hakları vardır. Bu hakları ihlal etmek, dinimizde haram ve yasaktır.

Bu haklardan bazıları: can dokunulmazlığı, mal dokunulmazlığı, namus ve şeref dokunulmazlığıdır.

Bunları şu hadisi şeriften öğreniyoruz.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) : "... كُلُّ الْمُسْلِمِ عَلَى الْمُسْلِمِ حَرَامٌ دَمُهُ وَمَالُهُ وَعَرْضُهُ."

*Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: "...Her Müslüman'ın bir başka Müslüman'a kanı, malı ve ırzı (şeref ve namusu) haramdır. (Tirmizî, Birr 18)"

Sevgili Peygamberimiz (a.s.) şöyle buyuruyor: ‘Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Müslüman Müslüman'a zulmetmez. Müslüman Müslüman'ı (başına gelen bir musibette) yalnız bırakmaz.’ (Müslim, Birr, 32)

Bir Müslüman bilir ki asla diğer Müslüman kardeşine zulmedemez. Çünkü kardeş kardeşe zulüm yapmaz. Eğer zulüm yaparsa bilir ki Allah-u Teala bunun hesabını soracaktır.

Şimdi diğer dokunulmaz haklara yani dokunulduğunda da zulüm olan maddelere geelim.

1) Can dokunulmazlığı hakkı

مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا

“Kim bir cana kıymamış, ya da yeryüzünde bozgunculuk yapmamış olan bir canı öldürürse, sanki bütün insanları öldürmüş gibidir. Kim de onu yaşatırsa, bütün insanları yaşatmış gibi olur.” (Maide/32)

Haksız yere bir insanı öldüren kimse, bir insanın en kutsal hakkı olan hayat hakkını tanımamış olur. Kim bir insanı yaşatır, affetmek veya öldürülmesine mani olmak, ya da onu ölümden kurtarmak suretiyle hayatını devam ettirmesine sebep olursa, sanki bütün insanları yaşatmış gibi olur. Bunun içindir ki, İslâm dini insan hayatına çok büyük bir değer verir ve bu yönde bütün çarelere başvurur.

Burada gözden kaçırdığımız önemli bir hususu da ifade etmekte fayda var. Elbet bilinen bir gerçektir ki; “zina haram olduğu gibi zinaya götüren yollar da haramdır”. Bu açıdan, bir insanı öldürmek sadece o insanın can vermesine sebep olmak değildir. Bir kimse diğer bir insanın hayatını devam ettireceği yolları tıkarsa, geçimini zorlaştırırsa ve onu açlıkla yoklukla baş başa bırakırsa da büyük bir zulüm işlemiş olur.

İnsan hayatına verilen önemi şu hadisi şerif bize ne güzel ifade etmektedir.

وَعَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ مَرَّ فِي شَيْءٍ مِنْ مَسَاجِدِنَا ، أَوْ أَسْوَاقِنَا ، وَمَعَهُ نَبْلٌ فَلْيُمْسِكْ ، أَوْ لِيَقْبِضْ عَلَى نِصَالِهَا بِكَفِّهِ أَنْ يُصِيبَ أَحَدًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ مِنْهَا شَيْءٌ

Ebu Musa (ra)'dan rivayet edildiğine göre Resulullah (sav) şöyle buyurdu:

“Yanında ok varken mescitlerimize veya çarşı pazarımıza uğrayan kimse, Müslümanlardan herhangi birine bir zarar gelmemesi için, okunun ucunun demirlerini eliyle tutsun”(Buhari, Salat, 66, Fiten, 7; Müslim, Birr, 120-124)

Bu hadisimiz de insana ne kadar değer verildiği anlatılmaktadır. Düşünün ki bir ok ucu bir müslümanı çizmesin, yaralamasın diye önlem alınması tavsiye edilen bir dinin mensupları üzerlerine bomba bağlayıp hiç tanımadıkları insanların arasına dalarak bomba patlatmak suretiyle birçok cana kıysın bu mümkün değildir.

Bunun gibi günlük hayatımız da kırmızı ışıktaki geçmek, hız limitlerine dikkat etmemek, işi ehline vermemek, rüşvet vermek yahut verdirerek iş görmek, iş yaptırmada liyakate dikkat etmemek ya da liyakatli olduğu halde işini düzgün yapmamak, “çamurdan olsun benden olsun” çarpık düşüncesini hayat anlayışı kılmak, mukaddesat adına ne varsa kullanarak insanları aldatmak, “para benim istediğim gibi yerim”, “beden benim istediğim gibi giyerim” anlayışıyla insanların duygularıyla oynamak, zekât vermeyip elindeki malın tümüyle kendinin olduğu zannına kapılmak, sadece bir alet ya da araçla değil, dil ile de insanları yaralamak... gibi kul hakkına sebep olan, zulüm olan birçok olayla karşılaşmaktayız.

2) Mal Dokunulmazlığı hakkı

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِّنْكُمْ

Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksız bahanelerle yemeyin. Ancak kendi rızanız ile yaptığınız alışveriş bunun dışındadır.(Nisa/29)

İnsanların dokunulmaz haklarından bir tanesi de mal haklarıdır. En çok kul hakkına girilen zulüm yapılan konulardan biri de alışveriş hususların da yaşanmaktadır. Allah-u Teâlâ bu ayeti kerimede bizlere mal hakkına dikkat etmemiz gerektiğini, alışverişlerimiz de kul hakkına riayetini önemini zikretmektedir.

Bakınız mal hakkı hususun da Sevgili Peygamberimiz bizi nasıl uyarıyor.

وعن عائشة رضي الله عنها أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : ((مَنْ ظَلَمَ قَيْدَ شِبْرٍ مِنَ الْأَرْضِ طَوْقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِينَ)) متفقٌ - عليه .

Kim bir karış miktarı bir yere haksız olarak zulümle sahip olursa, o yerin yedi katı boynuna geçirilir” (Buhari, Mezalim 13; Müslim, Müsakat, 139-142)

Bir kimsenin arazisine tecavüz ve malını gaspetmek zulmün en büyüklerindendir. Her zulüm de olduğu gibi onun da kıyamet günü cezası şiddetli ve çetindir.

*Mal dokunulmazlığı konusunda, **Komşu hakkı** da kul hakları sınıfında en çok dikkat etmemiz gereken hususlardandır.

Nitekim Hz. Peygamber ve Hz. Ömer'in bu husustaki müdahaleleri, israf, gösteriş, komşunun hakkına tecavüz ve başkalarının avretine ittila (mahrem olaylarını görme ve bilme) gibi nedenlerle izah edilmektedir. Nitekim Hz. Peygamber, komşusunun hava, rüzgâr ve güneşine mani olmaması için evlerin çok katlı yapılmasına izin vermemiştir.

Bir rivayette Resulullah'ın (sas) şöyle buyurduğu belirtilir:

"İnşa edeceğin binanın yüksekliğini, komşunun binasından daha yüksek yapma, aksi halde onun rüzgârına mâni olursun. Ayrıca komşunu pencereden çıkan kokuyla da rahatsız etme (yani onun dikkatini çekecek bir şey pişirince) ona da bir miktar gönder."(Heysemî, Mecmeu'z-Zevaid, c.VIII, s.165.)

Günümüzdeki yüksek katlı binalarda, apartman kültüründe az katlı komşu binaların haremine ittila edilerek başta mahremiyet olmak üzere ışığını, havasını, güneşini ve rüzgârını kesme gibi birçok hakkın zedelendiğini müşahade etmekteyiz. Mahremiyet sınırlarının aşılması, apartman hayatının doğurduğu önemli problemlerden biridir

Değerli kardeşlerim!

*Hem Rasulullah zamanında hem de diğer zamanlarda **Mal ve Alışveriş hukuku** ile ilgili pek çok, bizlere ders olacak örnekler yaşanmıştır.

Resûlullah(SAV) bir bayram günü ashâbından bazılarıyla birlikte bayramlaşmaya çıkmıştı. Ebû Kesîr'in evine vardıklarında, avluda kasapların toplandığını ve câhiliye günlerini yâd ettiklerini gördü. Allah Resûlü onlara, **"Alım satım işlerinizi nasıl yaparsınız?"** diye sordu. Onlar da, "Şöyle alır, şöyle satarız." diye ticarî usullerini anlattılar.

Resûlullah onlara, **"Dilediğiniz gibi alın satın fakat sakın kendi kendine ölmüş hayvanın etini, kesilen hayvanın etine karıştırmayın!"** buyurdu ve sözüne şöyle devam etti: **"Ey insanlar! Şu söyleyeceklerimi iyi belleyin: Karaborsacılık yapmayın. Müşteri kızdırmak için fiyat artırmayın. Satış için pazara mal getiren yabancı tüccarın malını, pazara girip fiyatları öğrenmeden satın almayın. Şehirde oturan (piyasayı bilen) kişi, (piyasayı bilmeyen) köylü namına satış yapmasın. Hiç kimse kardeşinin pazarlığı bitmeden müşteriye yeni fiyat teklif etmesin!"** (Taberânî, el-Mu'cem'ü'l-kebir, XXII, 382.)

*Hz Şuayb as.'ın gönderildiği Medyen ve Eyke halkı ölçü ve tartıda haksızlık- hile yaptıkları için helak olmuşlardı. Onlar tartıp alırken tam tartar; ancak satarken eksik tartıp satarlardı. Bu iki halk şirk bataklığına saplanmış, ticarî ahlâksızlıklar içerisinde bir hayat sürüyorlardı. Ölçüde tartıda hile yapıyorlar, terazilerin ayarlarını bozarak haksız kazançlarla başkasının hakkını yiyorlar, kul hakkına riayet etmiyorlar çeşitli yolsuzluklarla elde ettikleri haksız kazançlarla sermayelerini arttırıyorlardı.

وَيَلِّ لِلْمُطَفِّينَ الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ □ وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ أَلَا يَظُنُّ أُولَٰئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ لِيَوْمٍ عَظِيمٍ يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ

- Eksik ölçüp tartanların vay haline!
- Onlar, insanlardan ölçerek bir şey aldıklarında tam ölçerler.
- Kendileri başkalarına vermek için ölçüp tarttıklarında ise haksızlık ederler (eksiltirler).
- Onlar, o büyük gün için insanların âlemlerin rabbinin huzuruna çıkacakları gün için- diriltileceklerini akıllarına getirmiyorlar mı? (Mutaffîfîn, 1-6)

عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) يَقُولُ: "الْمُسْلِمُ أَخُو الْمُسْلِمِ. وَلَا يَحِلُّ لِمُسْلِمٍ بَاعَ مِنْ أَخِيهِ بَيْعًا، فِيهِ عَيْبٌ، إِلَّا بَيَّنَّهُ لَهُ."

*Ukbe b. Âmir'in işittiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: **"Müslüman, Müslüman'ın kardeşidir. Kusurunu açıkça söylemeden, bir Müslüman'ın diğerine herhangi bir ayıplı malı satması helâl değildir."** (İbn Mâce, Ticâret, 45) .

Peygamberimiz (sav) hile ve aldatma durumuna karşı nasıl tepki vermiştir.

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) مَرَّ عَلَى صُبْرَةِ طَعَامٍ، فَأَدْخَلَ يَدَهُ فِيهَا، فَقَالَتْ أَصَابِعُهُ بَلَلًا. فَقَالَ: "مَا هَذَا يَا صَاحِبَ الطَّعَامِ؟" قَالَ: أَصَابَتْهُ السَّمَاءُ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: "أَفَلَا جَعَلْتَهُ فَوْقَ الطَّعَامِ كَمَا يَرَاهُ النَّاسُ، مَنْ عَشَّ فَلَيْسَ مِنِّي."

*Ebû Hüreyre anlatıyor: "Resûlullah (sav) (Medine pazarında dolaşırken) bir buğday yığınının yanına geldi. Elini o yığının içine daldırınca parmakları ıslandı. Satıcıya, '**Bu (ıslaklık) da nedir buğday sahibi?**' diye sordu. O da, 'Üzerine yağmur yağmıştı ey Allah'ın Resûlü!' dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber şöyle buyurdu: '**Öyleyse insanların görmeleri için ıslak olan kısmı üste koyman gerekmez miydi? Aldatan bizden değildir!**'" (Müslim, İmân, 164)

Hiz. Resulullah'ın, benden değil demesi ne demek bunun üzerinde iyi düşünmeliyiz. Hiz. Peygamber'den olmayan kimdendir? Şöyle kendimize sormalıyız, ben kimdenim? kimden taraf olmam gerekli? ne yapmam gerekli? diye düşünmeliyiz. Böyle düşünürsek asla bir kardeşimizi aldatmayız, kandırmayız ve ona zulmedemeyiz.

Aziz müslümanlar!

Müslüman hakkı olmayan bir şeyi kime ait olursa olsun almaz ve böyle bir mala haksız yere sahip olmak istemez. Bu nedenle kişilerin mülkiyet hakkına dikkat ettiği gibi kamuya ait malzemeleri kullanırken de hak hukuka riayet eder.(toplu taşıma, hastane, camii, okul,yollar ortak gezi alanları bunları korur-kollar) Çünkü kamu malın da topyekûn milletin hakkı vardır.

Bu yüzden Kul hakkı konusunda dikkatli olmamız gereken konulardan biri de kamu hakkının oluşmasıdır.

Kamu Hakkı

Daha çok, devlete ait olan veya herkesin ortağı bulunduğu bir tüzel kişiliğın bütün malî ve idarî menfaatlerini bir arada tutan ve korunmasını gerektiren değerlerdir. Buna geçmişte "**Beytü'l-Mâl**", çağımızda ise "**Hazine veya Kamu Malı**" denilmektedir.

Kamu hakkını ihlâl ve kamu malından çalmak hıyanettir. İslâmî literatürde, kamu malını zimmetine geçirmeye "**gulûl**" adı verilmektedir.

Gulûl, İslâm hukukunda "devlet malına hıyanet etmek, kamu malını zimmetine geçirmek, mülkiyeti bütün ümmete-millete ait olan devlet hazinesinden veya gani metlerden gizlice almak, özellikle de taksim edilmeden önce savaş ganimetinden bir şey çalmak" şeklinde tanımlanmıştır.

Toplumsal görevlerimizden birisi de, kamu mallarını ve kamunun hakkını korumak, kamu malına hıyanet etmemek, kamu hakkını ihlal edenlere seyirci kalmamaktır. Çünkü kamuya, yani toplumun bütününe ait mal ve değerler, gerek bireyler gerekse yöneticiler açısından birer emanettir.

Her birey, doğrudan ya da dolaylı olarak bu emanetlerin korunmasından ve yerli yerince kullanılmasından sorumludur.

*Kur'anda Yüce Rabbimiz bizleri uyarmakta, emanet olan kamu malına hıyanetin cezasız kalmayacağına dikkatimizi çekmektedir.

وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَغُلَّ وَمَنْ يَغُلَّ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

"Hiçbir peygamberin emanete hıyanet etmesi düşünülemez. Kim hıyanet ederse, kıyamet günü, hıyanet ettiği şeyle birlikte gelir. Sonra da hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın herkese kazandığının karşılığı tastamam ödenir." (Âl-i İmran, 3/161)

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s), devlet ve millete ait emanetlerin korunması hususunda son derece titizlik göstermiş, yöneticilerin zaruri ihtiyaçları dışında devlet malından bir şey almamalarını istemiş (Müsned, IV, 229), kendisi de her konuda olduğu gibi bu konuda da ümmeti için en güzel örneği sergilemiştir.

Birçok hadislerinde kamu malından bir şeyi zimmetine geçiren kimsenin (gulûl yapanın), kıyamet gününde o malı sırtlanmış olarak Allah'ın huzuruna çıkarılacağını haber vermiştir.(gulûl: "gizlemek, bir şeyi gizlice almak, hırsızlık yapmak; hıyanet etmek)

*Ebû Humeyd es-Sâidî (r.a)'den rivayet edilen bir hadise göre;

Resûlullah (s.a.s) Ezd kabilesinden İbnü'l-Lütbîyye'yi zekât toplamakla görevlendirmiş, bu zatın daha sonra bazı mallarla Hz. Peygamber'e gelip;

“Şunlar size ait, bunlar da bana hediye olarak verildi” demesi üzerine Resul-i Ekrem minbere çıkıp; “Benim –zekât toplamak için gönderdiğim bir memura ne oluyor ki, ‘Şunlar sizin, şunlar da bana hediye edildi’ diyebiliyor?

Dikkat edin, bu kişi evinde otursaydı, kendisine hediye verilir miydi? Muhammed'i kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki, sizden her kim bu (bu devlet malı)ndan alırsa mutlaka onu boynunda taşır olduğu halde Kıyamet günü gelecektir...” buyurdu (Buharî, “Hiyel” 15, “Zekât” 67, “Hibe” 17, “Eymân” 3; Müslim, “İmaret” 26).

*Başka bir hadislerinde ise; Kamu malına hıyanetten şöyle söz edilmektedir.

Hiz. Ömer anlatıyor: Hayber gazasının vuku' bulduğu gün Hiz. Peygamber'in ashabından birkaç kişi gelerek: Filân Şehîd, filân Şehiddir, dediler. Nihayet bir adamın yanına uğrayarak (onun hakkında da) filân Şehiddir, dediler. Bunun üzerine Rasulullah şöyle dedi:

«Hayır! Ben onu (ganimetten) aşırıldığı bir hırka yahut bir abadan dolayı cehennemde gördüm.» dedi.

Bundan sonra Rasulullah:

«Ey Hattaboğlu! Git ve; Cennete müminlerden başkası giremez! diye cemaatin içerisinde nida et!» buyurdu

Ben de çıktım ve: Dikkat! «cennete müminlerden başkası giremez» diye nida ettim.[Müslim, İmân 182. Ayrıca bk. Dârimî, Siyer 48]

Rasulullah buyurdular ki:

“Mal tahsili için memur tayin ettiğimiz bir kimse, bizden bir işneyi veya ondan daha küçük bir şeyi gizlese, bu hıyanet olur ve o şeyi kıyamet günü getirir.”

Bunun üzerine ensardan siyah tenli bir adam ayağa kalktı, -ben sanki onu görüyor gibiyim- şöyle dedi:

– Ya Resûlallah! Benden görevlendirmeni geri al, dedi.

Peygamberimiz:

– “Sana ne oldu?” buyurdu. Adam:

– Senin söylediklerini işittim, dedi. Peygamber efendimiz:

– “Ben o sözü şimdi de söylüyorum: Sizden kimi mâlî bir göreve tayin edersek, o malın azını da çoğunu da getirsin. O maldan kendisine verileni alır, yasaklanandan ise vazgeçer.”[Müslim, “İmâre”, 30]

*Rasulullah, Ezd kabilesinden İbnü'l-Lütbiyye'yi zekât toplamakla görevlendirmiş, bu zatın daha sonra bazı mallarla gelip Hz. Peygamber'e: “Şunlar size ait, bunlar da bana hediye olarak verildi” demesi üzerine Rasulullah'ın minbere çıkıp şöyle dedi:

“Benim-zekât toplamak için- gönderdiğim bir memura ne oluyor ki, ‘Şunlar sizin, şunlar da bana hediye edildi’ diyebiliyor. Dikkat edin, bu kişi evinde otursaydı, kendisine hediye verilir miydi? Muhammed’i, kudret elinde tutan Allah’a yemin ederim ki, sizden her kim bu (bu devlet malı)ndan alırsa mutlaka onu boynunda taşır olduğu hâlde kıya met günü gelecektir. Eğer bu haksızlıkla aldığı şey deve ise böğürecek, sığırsa möleyecek, koyunsa meleyecek!” (Müsned, V, 423; Buhârî, “Hibe”, 17, “Aḥkâm”, 24, 41, “Ḥiyel”, 15; Müslim, “İmâre”, 26-29; Ebû Dâvûd, “İmâre”, 11).

Sonra Rasulullah ellerini kaldırdı, o kadar ki, koltuk altındaki beyazlık gözüktü. **“Allah’ım tebliğ ettim mi?”** dedi ve bu sözünü üç kere tekrar etti.

*Kamu malından çalmanın ya da kamu malına hıyanet etmenin vebali öylesine büyüktür ki, Hz. Peygamber bu gibi kimselerin cenaze namazlarına bile katılmamıştır.

Zeyd İbn Hâlid (r.a) anlatıyor: “Hayber Savaşı sırasında ashaptan biri öldürülmüştü. Hz. Peygamber’e haber verildi.

“O, arkadaşınız üzerine namaz kılın!” buyurdu. Hz. Peygamber’in bu sözü üzerine, halkın çehresi değişmiş, üzerlerine bir soğukluk ve şaşkınlık çökmüştü. Bunun üzerine Hz. Peygamber olaya şöyle açıklık getirdi: **“Arkadaşımız Allah için cihad sırasında ganimetten çalmıştı!”** Bunun üzerine, maktulün eşyasını karıştırdık. Yahudilere ait boncuk kolyelerden iki dirhem bile etmeyen bir kolyeyi çalmış olduğunu gördük.” (Muvatta, “Cihâd”, 23; Ebu Dâvud, “Cihâd”, 14)

*Başka bir ibretlik olayda şöyledir:

Abdullah İbni Amr İbni Âs *radiyallahu anhüma* şöyle dedi:

Resûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*’in bazı gazvelerinde hayvanlar üzerinde yük taşıdığı ve böylece ona hizmetlerini yerine getiren ve kendisine **Kirkire** denilen bir adam vardı. Adam öldü. Bunun üzerine Nebi *sallallahu aleyhi ve sellem*:

“O cehennemdedir” buyurdu.

Sahâbe gelip adamın evindeki eşyalarına baktılar; ganimet malından çaldığı bir abâ buldular. (Buhârî, Cihâd 190. Ayrıca bk. İbni Mâce, Cihâd 34;

Bu hadisten çıkarmamız gereken dersler;

*Bir insan sahâbi de olsa, hatta Peygamber’in hizmetinde de bulunsa, bu durum onun günah işlemesine ve neticede cehenneme girmesine mâni olmaz.

*Nitekim Peygamberimiz, **Kirkire**’nin cehennemde oluşunun sebebi, onun ganimetten; yani devlet hazinesinden bir mal çalmış olmasıdır. Çünkü bu hareket, büyük günahlardandır. Büyük günah, cehenneme girme sebeplerinden biridir.

Bireysel çıkarlar uğruna kamunun haklarını ihlal etmek, görevi kötüye kullanmak, ihaleye fesat karıştırmak veya ihalelerden menfaat devşirmek, rüşvet alıp vermek, karaborsacılık yapmak, kamu malını zimmetine geçirmek, vergi kaçırmak, kaçak su ve elektrik kullanmak gibi olumsuzlukların her biri de kamu malına hıyanettir ve gerçek bir müminde asla bulunmaması gereken özelliklerdir. Çünkü gerçek mümin kul hakkı yemez.

Bu bakımdan bir Müslüman, kamu hakkını ve kamu mallarını korumalı, haksız yollarla bunları edinmemelidir. Bunların kıyamet gününde hesabının çok ağır olacağını asla unutmamalıdır.

Çünkü kamu malları, bütün topluma(halka, kişilere) aittir. Kamu malına hıyanet eden kimse toplumun bütün bireylerinin hakkına girmekte ve yine toplumun bütün bireylerine karşı suç işlemiş, kul hakkına girmiş olmaktadır. Yani Kamu hakkı kul hakkından daha kapsamlıdır. Çünkü kul hakkı ihlalinde bir veya birkaç kişiye karşı sorumlu iken kamu hakkında o toplumda yaşayan bütün insanlara karşı sorumluluk doğmaktadır. Belki hakkını ihlal ettiğimiz şahsı bulup ondan helallik alma ihtimalimiz vardır. Ancak kamu hakkını ihlal ettiğimizde kimden nasıl helallik alabiliriz? Bu sebeple kamu hakkını gözetmemiz, bu hususta titiz davranmamız gerekmektedir. Neticede kamu hakkını tüyü bitmemiş yetimin hakkı olarak özetleyebiliriz.

Kamu Hakkına Girme Şekilleri

1-Kamu arazilerini işgal etmek, üzerine bina yapmak.

Hazine, belediye, vakıflar ve çeşitli kamu kuruluşlarına ait menkul veya gayri menkulleri şahsî menfaatler doğrultusunda kullanmak, üzerine izinsiz olarak bina yapmak, kamu malını çalmanın bir nev'idir. Çünkü kamu malı kapsamı içinde yer alan araziler, devlet adına tüm vatandaşların ve gelecek nesillerin malıdır. Halkı temsil eden devletin izni olmadan alınan kamu arazisi gasp edilmiş demektir. Böyle bir arazi üzerinde, izin siz olarak bir şey yapılamaz.

2-Kaçak elektrik ve su kullanmak.

Toplumsal duyarlılığımızı ve ahlâkî değerlerimizi kaybettikçe yolsuzluklar baş göstermekte, her kademedede devlet malı yağmalanmakta, rüşvet, yolsuzluk, hırsızlık, vergi kaçakçılığı, kaçak su ve elektrik kullanımı gibi yüz kızartıcı durumlar ortaya çıkmaktadır. Yine kaçak su kullanımının da aynı şekilde yaygınlaştığı ve bedelinin de dürüst vatandaşlar tarafından ödendiği yapılan açıklamalardan anlaşılmaktadır.

Bu bakımdan **kamu hukuku** içinde yer alan elektrik ve suların kaçak olarak kullanılması caiz değildir. **Kul hakkı** olan elektrik ve suyu kaçak kullananların, bu ülkede yaşayan bütün fertlerle teker teker helâlleşmeleri gerekir. Ancak tüyü bitmemiş yetimlerin de hakları olan bu kamu mallarının sahiplerini bulup onlarla helâlleşebilmek neredeyse imkânsızdır.

3-Vergi kaçırmak, vergi vermemek.

Yine vergi borcunu ödememek, ya da vergi kaçırmak da önemli bir kamu hakkı ihlâlidir. Her insanın, vatandaşı olduğu ülkeden beklediği hakları olduğu gibi, yerine getirmekle yükümlü olduğu görevleri de vardır. Vergi de bu görevlerden biridir. Çünkü toplum hâlin de yaşamanın insanlara yüklediği belli birtakım hak ve sorumluluklar vardır. Bu sorumlulukların temel da yanağını kamu yararı teşkil etmektedir. Toplumu teşkil eden bireylere fert olarak yüklenen sorumluluklar, onların toplum olarak faydalarına yöneliktir.

Yerine getirilen her sorumluluk, dolaylı ya da dolaysız bir şekilde bireylere hak ve hizmet olarak geri döner. İhlâl ve ihmal edilen görevler ise, kamu hizmetlerinin aksamasına yol açar. Bu bakımdan vergi mükelleflerinin yalan beyanda bulunup vergi kaçırmaları veya vergi vermemeleri, o toplumda yaşayan bireylerin haklarının (kul hakkının) ihlâl edilmesidir. Yine kişinin, vergi verebilecek güç ve imkâna sahip olmasına rağmen, vergisini vermeyip, başkalarının verdiği vergilerle sunulan kamu hizmetlerin den-katkıda bulunmadığı hâlde-yararlanması da, "nimet ve hizmetten haksız bir şekilde yararlanma" olarak değerlendirilebilir.

Kamu Malının Gaspına Göz Yummak

Diğer yandan, kamu malına hıyanet etmenin ağır sorumluluğu, vebal ve günahı sadece bu işi yapanların değil. Bu sorumluluk aynı zamanda bu gibileri koruyup gözetenleri veya göz yumanları da kapsamaktadır.

Nitekim sevgili Peygamberimiz (a.s),

مَنْ كَتَمَ غَالًا فَإِنَّهُ مِثْلُهُ

“Kim aşıranı/çalanı gizlerse, o da ondandır” (Ebû Dâvûd, “Cihâd”, 135) buyurarak bizleri dikkatli ve duyarlı olmaya çağırırlardır.

3) Namus ve Şeref dokunulmazlığı

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ (۱)

Arkadan çekiştirmeyi ve kaşla gözle alay etmeyi alışkanlık haline getirenlerin vay haline!(Hümeze suresi/1)

Bu ayeti kerime bizlere arkadan çekiştirmemeyi (dedikodu, gıybet) alay etmemeyi ve her ne şekilde olursa olsun bir kardeşine rahatsızlık duyacağı bir davranışta bulunmanın yanlışlığını ifade ediyor. Ayıpları dile getirmek yerine örtmek gerektiğini vurgulayan Sevgili Peygamberimiz (sav) , Bakın bu davranışlarda bulunanların durumunu nasıl ifade ediyor:

*Ebû Berze el-Eslemî'nin naklettiğine göre, Resûlullah (sav) şöyle buyurmuştur:“**Ey diliyle iman edip, kalbine iman girmemiş olan kimseler! Müslümanların gıybetini yapmayın ve onların gizli hâllerini araştırmayın. Çünkü her kim onların gizli hâllerini araştırırsa Allah da onun gizli hâlini araştırır. Allah kimin gizli hâlini araştırırsa onu (kendisini güvende hissettiği) evinde (gizlice yaptıklarını ortaya çıkararak) bile rezil eder.**” (Ebû Dâvûd, Edeb, 35)

Yüce Mevla'mız gıybetle ihlal edilen kul hakkı hususunda Kur'an'ı Kerimde başka bir ayette bizlere şöyle buyurur:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبَ بَّعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْنَاهُ وَأَتَقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“**Ey iman edenler! Zannın birçoğundan sakının. Çünkü zannın bir kısmı günahdır. Birbirinizin kusurlarını ve mahremiyetlerini araştırmayın. Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz! Allah'a karşı gelmekten sakının. Şüphesiz Allah tövbeyi çok kabul edendir, çok merhamet edendir.**” (Hucurat, 49/12)

Ayet ve hadislerde yasaklanan üç davranış **sûizan, tecessüs ve gıybet** aralarındaki irtibattan dolayı peş peşe zikredilmiştir. Çünkü kesin bilgiye dayanmayan sûizan, insanı tecessüse, tecessüs de gıybete götürür. Bir kimse hakkında sûizan besleyen birisi bu kötü düşüncesini temellendirmek için o kimsenin gizli hallerini araştırmaya başlar. Kusur arayan mutlaka bulur. Daha sonra öğrendiği olumsuz durumları sağda solda paylaşıp gıybet etmeye başlar. Bu davranışının ne kendisine ne de gıybetini yaptığı kimseye faydası olmaz. Oysaki Müslüman biri boş ve faydasız işler uğraşmaz. Hata-kusur araştırmaz, hatayı kusuru bertaraf eder. Noksan aramaz, tam tersine noksanı tamam eyler.

*Nitekim Ebû Hüreyre'den nakledildiğine göre, Hz. Peygamber (sav) şöyle buyurmuştur:“**Bir kul/kişi bir başka kişinin/kulu(n ayıbını) dünyada örterse, Allah da kıyamet günü onu(n ayıbını) örter.**”(Müslim, Birr, 72)

Peygamberimiz (sav), Veda Haccı'nda bu konu üzerinde önemle durmuş ve şöyle buyurmuştur: **'Kesin olarak söylüyorum ki, kanlarınız, mallarınız, şeref ve haysiyetiniz bu ayda, bu şehirde bu günün hürmeti gibi haramdır. Rabbinize kavuştuğunuz da yaptığınızdan sizi sorgulayacaktır.'**(20)

'Üç sınıf insan vardır ki, bunların duası Allah tarafından geri çevrilmez: iftar zamanının da oruçlunun duası, adil devlet başkanının duası ve mazlumun duası' (Tirmizî, De'avât, 115,129; İbn Mâce, Siyâm, 48; bk. İbn Hıbbân, Ed'ıye, 17, No:17228)

Dolayısıyla; Hak ihlali; hakaret etme, küfür, yalan, gıybet, iftira, alay, istihza, rencide etme gibi insanın onur ve haysiyetine yönelikse bu durumda yapılması gereken, ortaya çıkan zarar ve mağduriyeti gidermek ve hak sahibiyle helalleşmektir. Buna imkân bulunmadığı durumlarda ise samimi bir tövbeden sonra hak sahibine hayır dua edilmeli, onun namına hayır hasenat yapılarak bu vebalden kurtulmaya çalışılmalıdır. Bu şekilde bir yol izlemenin manevî içerikli kul haklarına keffaret olabileceği bazı âlimler tarafından dile getirilmiştir (İbn Teymiyye, el-Fetâvâ'l-kübrâ, 1/113).

Sohbetimizi bir hadîs-i şerîf mealiyle bitiriyorum: **"Müslüman, elinden ve dilinden Müslümanların emin olduğu, zarar görmediği kimsedir."** [Sahihi Müslim Tecrit Tercümesi C.1.S.256.]

Allah-u Teala bizleri kul hakkıyla zulümle huzuruna gitmekten muhafaza eylesin. Bizleri zalim olmaktan zulme uğramaktan muhafaza eylesin. Rabbimiz tüm mazlumların yardımcısı olsun...

Hazırlayan: Cihan ÖZEL (Adapazarı İlçe Uzman Vaizi)